

Тетяна Шевченко

ЕТНОХОРОНІМИ УКРАЇНЦІВ, БІЛОРУСІВ І ЛИТОВЦІВ В ЄЗУЇТСЬКИХ ДЖЕРЕЛАХ РАНЬНОМОДЕРНОЇ ДОБИ*

У XVI ст. діяльність Товариства Ісуса стала одним з головних чинників, які поглибили інтеграцію України і Білорусі до європейського культурного та релігійного простору. Річ Посполита, населена іновірцями – “єретиками”-протестантами, “схизматиками”-русинами, а також юдеями та татарами-мусульманами, стала однією з бажаних для єзуїтської місії територій. Ще до прибуття до Польщі Товариство розглядало цю країну як опорний пункт для підкорення для Христа “Татарії” і Китаю¹. За кілька років після прибуття до Польського Королівства Товариство поширило свою діяльність також на сучасні українські та білоруські землі. До середини XVII ст. єзуїти мали півсотні домів у різних регіонах Речі Посполитої. Українські і білоруські землі ввійшли до складу Польської провінції Товариства з центром у Кракові, а 1608 р. білоруські перейшли до окремої Литовської провінції з центром у Вільні.

Одним із показників успішності діяльності Товариства було рекрутування до його членства осіб місцевого походження. Протягом перших кількох років у Польському Королівстві працювали виключно єзуїти-іноземці – німці, бельгійці, італійці, чехи і т.д. До кінця XVI ст. у Польській провінції працював 181 єзуїт-іноземець². До 1602 року провінціалами були виключно італійці. Відтік єзуїтів-іноземців розпочався вже у 1570-х рр. і був пов’язаний з появою достатньої кількості покликань до Товариства у самій Речі Посполитій. На початку XVII ст. іноземці, за нечисленним винятком, залишили країну, а контакти із Заходом підтримували лише делегації на збори Товариства до Риму та візитери, які час від часу приїздили до Речі Посполитої³.

* Стаття написана за підтримки стипендії Музею історії Польщі (Варшава).

¹ J. Korewa, *Z dziejów diecezji warmińskiej w XVI w. Geneza braniewskiego Hosianum. Przyczynęk do dziejów zespolenia Warmii z Rzeczpospolitą*, Poznań 1965, s. 22–35, 99–100, 104–105, 144.

² *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy: 1564–1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 20, 540–541.

³ J. W. O’Malley, *Pierwsi jezuiti*, Kraków 1999, 313–315; S. Załęski, *Jezuici w Polsce. (W skróceniu. 5 tomów w jednym, z dwoma mapami)*, Kraków 1908, s. 93; B. Natoński, *Szkolnictwo jezuitckie w dobie kontrreformacji*, *Wiek XVII: Kontrreformacja. Barok. Prace z historii kultury*, ed. J. Pelc., Wrocław; Warszawa; Kraków 1970, t. XXIX, s. 310.

Проте чи насправді Товариство мало “польський характер”? З яких територій “Русі” і “Литви” походили місцеві єзуїти? Які хороніми вживали єзуїти для зазначення регіонів “Русі” і “Литви”? На які території єзуїтські документи поширювали хороніми “Русь” та “Литва”? Відповіді на ці питання дозволять нам не лише уточнити географію місцевих покликань до Товариства, але і долучитись до дискусій останніх років в українській та білоруській історіографіях щодо локалізації етнохоронімів “русин” і “литовець” у Польському Королівстві та Великому князівстві Литовському (ВКЛ) у XVI – середині XVII ст.⁴ Ми розглянемо тут походження лише частини єзуїтів – священиків і кліриків, які займались виключно душпастирською та інтелектуальною діяльністю, оминувши увагою єзуїтів-братів, зайнятих господарськими справами і матеріальним забезпеченням Товариства.

В історіографії питання рекрутування до чернецих згромаджень Католицької Церкви у Речі Посполитій та походження новіціїв порушувалось від 1930-х рр. до сьогодні винятково польськими істориками Церкви – Камілем Кантаком⁵, Яном Поплятком⁶ та Людвіком Гжебенем⁷, Єжи Ключовським⁸,

⁴ Див., напр.: А. Бель, *Хроніка Белай Русі: Нарыс гісторыі адной геаграфічнай назвы*, Мінск 2000, 238 с.; О.И. Дзярновіч, “Литва” и “Русь” XIII—XVI вв. как концепты белорусской историографии, *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* / Петербургские славянские и балканские исследования 1–2 (2009) 234–249; А. Латышонок, *Нацыянальнасць – беларус*, Вільня; Беласток 2009, 558 с.; М.Ф. Спиридонов, “Литва” и “Русь” в Беларуси XVI в. *Карта*, Наш радавод. Матэрыялы міжнарод. навук. канф. “Гістарычная памяць народаў Вялікага княства Літоўскага і Беларусі XIII–XX ст.” (Гродна, 3–5 ліпеня 1996), Гродна 1996, кн. 7, 206–211; П. Толочко, *Русь-Мала Русь-руський народ у другій половині XIII–XVII ст.*, Київська старовина 3 (1993), 3–14; Н.В. Шевченко, *Білорусько-Литовська держава: нові концептуальні засади сучасної білоруської історіографії*, Український історичний журнал 2 (1997) 55–67; Н. Яковенко, *Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України*, вид. 4, К. 2009, 584 с.

⁵ К. Kantak, *Bernardyni polscy*, Lwów (Nakł. Prowincji Polskiej OO. Bernardynów), 1933, t. 1–2; К. Kantak, *Franciszkanie polscy*, Kraków 1938, t. 1–2.

⁶ J. Poplatek, *Encyklopedia jezuitów polskich w XVI wieku* [Maszynopis w Archiwum Towarzystwa Jezusowego w Krakowie].

⁷ L. Grzebień, *Słownik jezuitów polskich 1564–1990*, Kraków 1993; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy: 1564–1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, 676 s.

⁸ J. Kłoczowski, *Dominikanie polscy na Śląsku w XIII–XV w.*, Lublin 1956, XXVII + 356 s.; J. Kłoczowski, *Kler katolicki w Polsce średniowiecznej: problem pochodzenia i dróg społecznego awansu*, *Kwartalnik Historyczny* 88–4 (1981) 923–938; J. Kłoczowski, *Zakon Braci Kaznodziejów w Polsce 1222–1972. Zarys dziejów*, *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, red. J. Kłoczowski, Warszawa 1975, t. 2, 19–139; J. Kłoczowski, *Zakony męskie w Polsce w XVI–XVIII wieku*, *Kościół w Polsce*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1968, t. 2, 485–582; J. Kłoczowski, *Zakony na ziemiach polskich w wiekach średnich*, *Kościół w Polsce*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1968, t. 1, 375–730.

Чеславом Гiлем⁹, Адамом Хрущевським¹⁰ та Генриком Гапським¹¹. При цьому лише останнiй автор придiлив увагу детальнiму аналізу територiального походження новiцiїв чоловiчих згромаджень, зокрема єзуїтiв, кiнця XVI – першiй половинi XVII ст.¹²

Головним джерелом встановлення походження єзуїтiв є т. зв. книги екзаменiв новiцiїв (мiстили вiдомостi про новiцiїв) та персональнi каталоги, якi складались у кожному єзуїтськомu домi кожної провiнцiї. З усiх книг екзаменiв збереглась лише книга Браневського новiцiату за 1569–1575 рр. (зберiгається у вiддiлi рукописiв Бiблiотеки Уппсальського унiверситету у Швецiї). Персональнi каталоги були впровадженi Ігнатiєм Лойолою 1564 р. пiд назвою *catalogi informationi* [iнформацiйнi каталоги]. Вони складались щороку i мiстили iм'я i прiзвище кожного єзуїта, дату вступу до Товариства, дату складення останньої обiтницi, мiсце народження (“батькiвщина”), квалiфiкацiю, заняття до i пiсля вступу до Товариства. 1578 р. було введено до обiгу т.зв. *catalogus triennalis* [трирiчний каталог]. Вiн складався кожнi три роки i мав три частини. *Першiй трирiчний каталог* мiстив iм'я i прiзвище єзуїта; його мiсце народження (“батькiвщина” чи “нацiя”); вiк; стан здоров'я на даний момент; дату вступу до Товариства; освiту, отриману до вступу; освiту, отриману у Товариствi; функцiї i кiлькiсть рокiв, упродовж яких вони виконувались; науковий ступiнь; вид i дату останнiх обiтниць. Ще одним видом каталогiв був щорiчний *короткий каталог* (*catalogus brevis*). Вiн складався щороку i мiстив списки осiб, якi перебували у домах цiєї провiнцiї, iз зазначенням iх тогорiчних занять. Процес еволюцiї *каталогiв* завершився всерединi 1590-х рр. i вони проiснували без змiн до лiквiдацiї Товариства

⁹ Cz. Gil, *Profesi prowincji polskiej karmelitów bosych w latach 1679–1789*, Roczniki Humanistyczne 27–2 (1979) 57–93.

¹⁰ A. Chruszczewski, *Zakonnicy diecezji lubelskiej w świetle spisu z 1835 r.*, Społeczeństwo Królestwa Polskiego: studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej, red. W. Kula, Warszawa 1968, t. 3, 165–200.

¹¹ H. Gapski, *Klasztory krakowskie w końcu XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Lublin 1993, 291 s.; H. Gapski, *Profesi dominikańscy konwentu krakowskiego w latach 1509–1650*, Studia nad historią dominikanów w Polsce, 1222–1972, red. J. Kłoczowski, Warszawa 1975, t. 1, 647–686; H. Gapski, *Przydatność ksiąg profesji w badaniach społecznych XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Roczniki Humanistyczne 24–2 (1976) 97–111; H. Gapski, *Rekrutacja do zakonów męskich w Polsce w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku na przykładzie krakowskiego ośrodka zakonnego*, Lublin 1987, 223 s.; H. Gapski, *Społeczne uwarunkowania rekrutacji zakonnej w Polsce w końcu XVI i pierwszej połowie XVII wieku na przykładzie krakowskiego ośrodka zakonnego*, Folia Societatis Scientiarum Lublinensis. Biuletyn LTN. Sekcja Humanistyczna 23–2 (1981) 33–39.

¹² H. Gapski, *Rekrutacja do zakonów męskich w Polsce...*, s. 65–102.

у 1773 р. Всі перші примірники *трирічних* і *коротких каталогів*, які зберігались в архіві Польської та Литовської провінції, за винятком *трирічного каталогу* за 1597 р., втрачені. Другі ж примірники збереглися у Римському архіві Товариства Ісуса. Там у фонді Польської провінції Товариства Ісуса зберігаються використані нами *перші трирічні каталоги* домів провінції у томах: 6 (за 1584, 1587 рр.), 7 (за 1587, 1590, 1593, 1597, 1599, 1603 рр.), 8 (за 1606, 1611, 1614, 1619, 1622 рр.), 9 (за 1625, 1628, 1633 рр.), 10 (за 1636, 1639 рр.), 11 (за 1642, 1645, 1649 рр.), 12 (за 1651 р.), 13 (за 1655 р.). У фонді Литовської провінції зберігаються використані нами *перші трирічні каталоги* домів провінції у томах: 6 (за 1611, 1614, 1619, 1622, 1625, 1628 рр.), 7 (за 1628 р.), 8 (за 1633, 1636, 1639, 1642 рр.), 9 (за 1639, 1642, 1651 рр.), 10 (за 1645 і 1649 рр.), 11 (за 1655 р.).

У єзуїтських каталогах особа, народжена у Великопольщі, була записана як *Maior Polonus*, у Малопольщі – як *Minor Polonus*, в Русі – як *Ruthenus* чи *Roxolanus*, у Литві – як *Lithuanus*, на Підляшші – як *Subsylvanus* чи *Podlachiensis*, на землях Східної Пруссії – як *Pruthenus*, у Жемайтії – як *Samogita* і т.д. Випадки, коли “батьківщиною” єзуїта був записаний не регіон, але конкретна місцевість, були винятками і фіксувались лише до кінця XVI ст. Так, народжений у Вільні міг бути записаний як *Vilnensis* або *Lithuanus Vilnensis*, у Луцьку – як *Luceoriensis*, у Кракові – як *Cracoviensis*, у Варшаві – як *Varsaviensis*, у Львові – як *Leopoliensis*, у Нісвіжі – як *Niesviesensis* чи *Lituanus Niesviesensis*, у Кроже, – наприклад, як *Samogita ex villa Kroze*, або, наприклад, *Ruthenus ex oppido N* чи *natus in pago N*. Каталоги Польської провінції етнічне походження не фіксували – записи на кшталт *Armenus Camenecensis* (“вірменин із Кам’яця”) були винятками.

До 1610-х рр. приплив русинів-вихідців з українських земель до новіціату Польської провінції Товариства Ісуса був спорадичний. Зростання рекрутації серед русинів зростає на початку 1610-х рр. і триває до 1637 р. У 1612–1627 рр. їх кількість поступово збільшується, протягом 1628–1637 рр. вона стабільно висока, у кінці 1630-х – падає. При цьому хвиля посиленої рекрутації русинів співпала за часом з двома хвилями посилення рекрутації в усій Польській провінції Товариства – 1600–1620 рр. та найпотужнішою – у 1625–1635 рр. Але на відміну від ситуації в усій провінції, серед русинів не було спаду кількості кандидатів у 1620–1625 рр. – кількість русинів у цей час повільно зростала. Протягом 1626–1648 рр. чисельність єзуїтів-русинів зросла у п’ять разів у порівнянні з періодом 1604–1624 рр. Це корелює з різким зростанням загальної чисельності єзуїтів у домах Товариства на українських землях та з посиленням рекрутації у попередні роки.

Після відкриття другого новіціату Товариства Ісуса у Вільні в 1605 р. та відокремлення у 1608 р. Литовської провінції від Польської єзуїти, записані “литовцями”, практично зникають із каталогів Польської провінції. Ті кілька осіб, які все ж залишаються “приписаними” до Польської, майже всі є братами. Натомість “підляшці” і далі фігурують у каталогах як Польської провінції, так і Литовської. Оскільки до новоствореної провінції, окрім ВКЛ, увійшли також Мазовія, Королівська Прусія і Латвія (Лівонія), то, відповідно, тут зросла кількість вихідців з цих земель, а в Польській провінції – зменшилась. На відміну від динаміки рекрутації вихідців з українських земель, кількість вихідців з ВКЛ від початку 1570-х до початку 1630-х рр. мало змінювалась, складаючи близько п’яти новіціїв щороку. У 1631 р. відбулось різке зростання кількості покликаних із цього регіону, яке досягло піку 1638 р. (22 особи) і далі поступово зменшувалось до попередніх показників.

До вихідців з “коронної Русі” ми віднесли осіб, які були записані в каталогах Польської провінції як роксолани (*Roxolani*), рутени/русини (*Ruthenia*), руси (*Russi*), підгоряни (*Submontani*), підляшці (*Subsylvani*, *Podlachiani*, *Podlascenses*), львів’яни (*Leopolienses*), волиняни (*Volhynenses*, *Volinenses*), подоляни (*Podolani*), лучани (*Luceorienses*), кам’ячани (*Camencenses*), дрогобичани (*Drohobicenses*), сіверяни (*Severienses*), перемишльці (*Praemislienses*), рогатинці (*Rohatynenses*), новомістяни (*Novomestenses*) та українці (*Ukrainenses*). Як вихідці з українських земель були ідентифіковані ті *Submontani* і *Podlachiani*, які були записані ще і як *Roxolani*, *Rutheni* чи *Russi*, тобто вихідці з руської частини передгір’я Карпат. Інші ж *Submontani*, вихідці з малопольської частини записані у каталогах і як *Submontani*, і як *Minor Poloni*. Проте записи у каталогах показують, що власне ідентичність підгорян – умовно “руську” чи “польську” – встановити найскладніше, оскільки деякі з них були записані і як *Submontani*, і як *Roxolani* чи *Rutheni*, і як *Minor Poloni*. Каталоги Польської провінції вказують на поширення термінів *Roxolanus* і *Ruthenus* на всіх вихідців з “руських воєводств” – паралельно з назвою регіону (таб. 1).

Ім’я і прізвище єзуїта	Місце народження
Albinus Stanislaus	Leopoliensis, Ruthenus, Roxolanus, Russus
Lorencowicz Alexander	Leopoliensis, Roxolanus, Ruthenus, Leopoliensis ex Russia
Sebastiani (Drohobicensis) Christophorus	Drohobicensis, Ruthenus, Russus

Ім'я і прізвище єзуїта	Місце народження
Kalenkowicz (Kalinkowicz, Kalenikowicz, Kalienikowicz) Ioannes	Luceoriensis, Volynensis, Ruthenus
Zawalski Alexander	Volynensis, Roxolanus, Ruthenus
Ołędzki (Ołęcki, Olecki, Ołęcki) Matthias Czurilo (Czuryło)	Podolanus, Roxolanus, Ruthenus
Skarzynski (Skarzewski) Stephanus	Ukrainensis, Roxolanus, Ruthenus, Podolanus
Rutka Theophilus (Bogumilus Theophilus)	Ukrainensis, Roxolanus
Płowinski Ioannes	Subsylvanus, Roxolanus, Ruthenus, Submontanus, Minor Polonus
Czarnacki (Czarnecki, Czarnocki) Albertus	Podlachianus, Roxolanus
Orzeł (Orzel) Leo	Severiensis, Roxolanus, Roxolanus ex Alba Russia

Найбільшу групу вихідців з Русі склали особи, чия регіональна приналежність не була визначена докладніше, – вони були записані як *Rutheni* чи *Roxolani*. На другому місці за чисельністю були вихідці з Галичини та Підляшшя. На третьому – вихідці з прикордонних русько-малопольських територій, зазначені то як *Rutheni* чи *Roxolani*, то як *Minor Poloni*, та волиняни. На четвертому – підгоряни, на п'ятому – подоляни. Отже, рекрутація серед русинів спиралась насамперед на вихідців із Західної України, де західнохристиянська традиція була триваліша, а мережа Католицької Церкви густіша.

До вихідців з ВКЛ нами були зараховані єзуїти, чия “батьківщина” в каталогах Польської провінції була записана як “Литва”, а в каталогах Литовської – як “Русь”, “Литва”, “Підляшшя”, “Жемайтія”. Серед цих осіб близько 14 % єзуїтів згадуються виключно як *Rutheni*. Порівняй місце народження, подане в особових каталогах, з деталізованими відомостями Л. Гжебєня у “Słowniku jezuitów polskich” (табл. 2):

Ім'я і прізвище єзуїта, рік вступу до Товариства	“Батьківщина”, згідно з особовими каталогами	Місце народження, згідно зі “Słownikiem jezuitów polskich” Л. Гжебєня
Bochen Paulus 1650	Ruthenus	Оршанський повіт

Ім'я і прізвище єзуїта, рік вступу до Товариства	“Батьківщина”, згідно з особовими каталогами	Місце народження, згідно зі “Słownikiem jezuitów polskich” Л. Гжебєня
Boxa Paulus 1575	Slucensis in Russia, Roxolanus, Ruthenus	Слуцьк
Chrzczonowicz Georgius 1639	Ruthenus	Новогрудське воєводство
Downarowicz Elias 1642	Ruthenus	Біля Вітебська
Kmicic Nicolaus 1617	Ruthenus	Вітебське воєводство
Laurinowicz Ioannes 1609	Ruthenus	Несвіж
Zaluski (Zaluski) Lucas Stanislaus Kościeszka 1620	Ruthenus	Мінське воєводство

Як *Lituanus* були записані близько 43% осіб в обох провінціях. Так, виходець з Вільна чи Ковна завжди записувався або як *Lithuanus* або як *Lithuanus Vilnensis* чи *Lithuanus Covernensis*, чи просто *Vilnensis* або *Covernensis*. Табл. 3 порівнює записи каталогів про місце народження “литвинів” з уточненими даними Л. Гжебєня у “Słowniku jezuitów polskich”, які підтверджують вживання хороніма “Литва” щодо західної частини ВКЛ:

Ім'я і прізвище єзуїта, рік вступу до Товариства	“Батьківщина”, згідно з особовими каталогами	Місце народження, згідно зі “Słownikiem jezuitów polskich” Л. Гжебєня
Andrzejkiewicz Ioannes 1628	Lithuanus	Ошмянський повіт
Grzebienieuius (Grzebienieuius) Nicolaus 1572	Lithuanus, ex Brzestae districtu	Джевіці Берестейського повіту
Lawinski (Ławiszki, Lauinius) Iacobus 1573	Lithuanus ex villa Lauiski (Ławiszki) in Lituania	Біля Вільна
Maffon Simon 1627	Lithuanus	Браславський повіт
Markiewicz (Serminensis, Seruentensis, Seruetensis) Nicolaus 1579 чи 1580	Lithuanus ex Markowo, Lithuanus, ex oppido Lithuaniae	Марково в Литві
Paszkowski Gaspar 1589	oppido Iatruski (Iatruiszki) in Lithuania	Ятруїшкі в Литві
Szyłpa Ioannes	Lithuanus	Околиці Гродна
Telszewski (Telsiewski) Michael Alexander 1643	Lithuanus	Новогрудське воєводство

Ще 7 % осіб фігурували в каталогах обох провінцій то як *Lituanii*, то як *Rutheni* (див. порівняльну табл. 4):

Ім'я і прізвище єзуїта, рік вступу до Товариства	“Батьківщина”, згідно з особовими каталогами	Місце народження, згідно зі “Słownikiem jezuitów polskich” Л. Гжебєня
Kawieczynski (Kawaczynski) Andreas 1634	Lithuanus, Ruthenus	Новогрудське воєводство
Grzebienewius (Grzebienewski) Nicolaus 1572	Lithuanus, ex Brzestae districtu	Джевіці Берестейського повіту
Lancicius (Łancicius (Łęcicius, Łencicius) Nicolaus 1591 чи 1592	Ruthenus, Lithuano Ruthenus, Lithuanus	Біля Несвіжа
Portanty (Portanti) Ioannes 1644	Lithuanus, Ruthenus	Новогрудське воєводство
Porzecki Thomas 1626	Lithuanus, Ruthenus	Лідський повіт, Гродненщина
Skorobohaty Stanislaus 1641	Lithuanus, Ruthenus	Мінськ
Zernicki Nicolaus 1641	Lithuanus, Ruthenus	Ломжицький повіт

Вихідцями з Жемайтії були названі близько 13% єзуїтів, п'ята частина яких паралельно згадувалась також як “литвини”. Одна особа (Alexander Korsak) – і як *Samogita*, і як *Lithuanus*, і як *Rutheno Samogita*.

Subsylvani, або *Podlachiani*, складали п'яту частину єзуїтів у каталогах Литовської провінції, із них близько 20% згадувалися як *Rutheni*, *Masovitae* і *Lituanii* (див. табл. 5 з уточненням локалізації місць народжень “підляшців”).

Ім'я і прізвище єзуїта, рік вступу до Товариства	“Батьківщина”, згідно з особовими каталогами	Місце народження, згідно зі “Słownikiem jezuitów polskich” Л. Гжебєня
Budzicki (Budzitzki) Georgius 1569	Subsylvanus, Podlasia, natus in pago Budziska	Будзіскі на Підляшші
Drozinski Florianus 1590	Podlachiae, Podlachius, Podlassius ex districtu Chelmensi	Ротно на Підляшші
Kucewicz (Kuczewicz) Stanislaus 1610	Podlachianus	Ломжа
Strubic (Strubicz) Ioannes 1592	Subsylvanus in finibus Lithuaniae, ex Podlachia, Lithuanus, Subsylvanus	Грабів на Підляшші

Ім'я і прізвище єзуїта, рік вступу до Товариства	“Батьківщина”, згідно з особовими каталогами	Місце народження, згідно зі “Słownikiem jezuitów polskich” Л. Гжебєня
Szczygielski Ioannes 1605	Subsylvanus, Podlachiensis	Луків на Підляшші
Włoszek (Włoszek) Stanislaus 1573 чи 1579	Subsylvanus, de Iuchnowo in Podlachia	Юхново на Підляшші

Присутність у каталогах різних місць народження тієї самої особи можна витлумачити як невизначеність кордонів між регіонами, якщо єзуїт походив з “прикордонної місцевості”, так і народженням та зростанням єзуїта в різних регіонах, які він теоретично міг називати по чергово або залишав цю справу на розсуд писаря, оскільки особові каталоги складались у кожному домі провінції.

Як бачимо, Товариство Ісуса в Речі Посполитій не лише не мало “польського характеру”, але й активно поповнювалось за рахунок покликань з територій, заселених переважно православними мешканцями держави. Хороніми “Русь” і “Роксоланія” для окреслення сучасної території України у каталогах Польської провінції зустрічаються разом з назвами регіонів – Поділля, Волині, України, Підляшшя, Сіверщини, при цьому “Русь” і “Роксоланія” виступають як загальніші, які можуть замінити локальні назви регіонів. ВКЛ виступає в єзуїтських каталогах як сукупність регіонів Литви, Жемайтії, Русі і Підляшшя і, на відміну від українських земель, не завжди позначається єдиним хоронімо “Литва”. З одного боку, єзуїтські каталоги підтверджують висновки М. Спіридонова про розмежування між “Литвою” і “Руссю” по західному кордону Полоцької землі, де до “Литви”, зокрема, відносились повіти: Віленський, Ковенський, Браславський, Лідський, Ошмянський, західна частина Мінського і Новогрудського, а територія на схід від цієї лінії – до “Русі”¹³. Проте, з іншого боку, хоронім “Литва”, вочевидь, до середини XVII ст. не закріпився за Гродненським, Лідським, Новогрудським і Мінським повітами, які паралельно називались “Руссю”. Хоронім “Білорусь” – *Alba Russia* – ми зустріли лише раз, його було вжито для означення місця народження вихідця з Сіверщини, який також згадувався як *Roxolanus* і *Severiensis*.

¹³ М.Ф. Спиридонов, “Литва” и “Русь” в Беларуси XVI в., с. 208.